

ادبیات جهان در دانشگاه هاروارد

علی‌رضا انوشیروانی*

۱. مقدمه

مؤسسه مطالعات ادبیات جهان^۱ وابسته به گروه ادبیات تطبیقی دانشگاه هاروارد است که با طرح نظریه‌ای جدید وارد قلمرو ادبیات تطبیقی شده است. دانشگاه هاروارد در ۱۶۳۶ تأسیس شد. در آن زمان ایالت ماساچوست هنوز مستعمره انگلستان بود و با رأی دادگاه محلی ماساچوست، این دانشگاه به نام بنیان‌گذار اولیه آن، کشیش جان هاروارد^۲ (۱۶۰۷-۱۶۳۸) نام‌گذاری شد. گروه ادبیات تطبیقی دانشگاه هاروارد رسماً کار خود را از ۱۹۰۶، بیش از یک قرن پیش، آغاز کرد. هم‌اکنون این گروه با سی استاد متخصص و بنام، از معتبرترین گروه ادبیات تطبیقی در دنیاست. دیوید دمراش^۳، نظریه‌پرداز و صاحب‌نظر ادبیات تطبیقی، در ۲۰۱۱ مؤسسه مطالعات ادبیات جهان را در گروه ادبیات تطبیقی دانشگاه هاروارد راه‌اندازی کرد. نظریه ادبیات جهان او مورد استقبال محافل آکادمیک شرق و غرب قرار گرفته و کتاب‌های او به چندین زبان ترجمه شده است. دمراش در کتاب *ادبیات جهان چیست؟* به تفصیل این نظریه را توضیح داده است.

* عضو هیئت علمی دانشگاه شیراز و عضو وابسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی

پیم‌نگار: anushir@shirazu.ac.ir

^۱ Institute for World Literature (IWL)

^۲ John Harvard

^۳ David Damrosch, *What Is World Literature?* Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2003.

۲. ماهیت نظری ادبیات جهان

هدف مؤسسه مطالعات ادبیات جهان، گسترش مطالعات ادبی در عصر جهانی شدن است. در قرن بیست و یکم وقتی صحبت از ادبیات است دیگر حوزه پژوهش به ادبیات اروپا یا غرب یا هیچ منطقه خاصی محدود نمی‌شود. امروزه «ادبیات جهان» از مرزهای جغرافیایی و سیاسی فراتر رفته و شامل ادبیات کلیه زبان‌ها و فرهنگ‌ها و ملل مختلف است. ادبیات به مثابه دریچه‌ای است که از میان آن می‌توان به سایر فرهنگ‌ها و اندیشه‌ها نگرست و از این طریق به شناخت بهتری از خود رسید. ادبیات جهان بزرگراهی است که در آن ادبیات ملل مختلف به هم می‌رسند و آن‌گاه در کنار هم و به موازات یکدیگر بدون هیچ‌گونه خودبرتربینی به سفر ادامه می‌دهند. در این سفر بزرگ، ملل و فرهنگ‌های مختلف در کنار یکدیگر، نه در تقابل با یکدیگر، فرصتی دارند تا یکدیگر را بهتر بشناسند و نکته‌ها از هم بیاموزند. این امر موجب شده است تا بسیاری از پژوهشگران ادبی به مطالعه ادبیات جهان علاقه‌مند شوند. هم‌اکنون تعدادی از گروه‌های ادبیات تطبیقی دانشگاه‌های معتبر جهان، آموزش و پژوهش در ادبیات جهان را به صورت رسمی و نظام‌مند آغاز کرده‌اند.

۳. ساختار مؤسسه ادبیات جهان

مؤسسه ادبیات جهان به‌تازگی در گروه ادبیات تطبیقی دانشگاه هاروارد به ابتکار دیوید دمراش راه‌اندازی شده است. این مؤسسه هر ساله یک کارگاه چهارهفته‌ای در یکی از کشورهای جهان برگزار می‌کند. محل برگزاری و مدرسان و سخنرانان مهمان این کارگاه هر سال متفاوت است. البته، با توجه به مکان برگزاری کارگاه تلاش می‌شود از صاحب‌نظران آن منطقه برای برگزاری کارگاه دعوت به‌عمل آید. دیوید دمراش، نظریه‌پرداز و مؤلف کتاب شش جلدی *مجموعه ادبیات جهان لانگمن*^۱، مدیر این مؤسسه آموزشی و پژوهشی است. از لابه‌لای مقالات و کتاب‌های متعدد این شخصیت ادبی می‌توان به تسلط رشک‌برانگیز او بر ادبیات و فرهنگ ملل مختلف پی برد. وی به سیر و گردش آثار ادبی در فرهنگ‌ها و زبان‌های مختلف و تغییرات آنها در این سفر علاقه‌مند است و تحقیقات ارزشمندی در این زمینه نموده است. نظریه ادبیات جهان

¹ Damrosch, David. General Editor. *The Longman Anthology of World Literature*. Longman, 2004, 2009.

دمراش همچنین دیگر بار بر اهمیت ارتباط مطالعات ترجمه با ادبیات تطبیقی صحه گذاشته و باب جدیدی را برای پژوهش‌های بدیع باز کرده است.

اولین کارگاه ادبیات جهان در دانشگاه پکن در سال ۲۰۱۱، دومین در دانشگاه بیلگی استانبول، و سومین در دانشگاه هاروارد در سال ۲۰۱۳ برگزار شد و چهارمین کارگاه هم در دانشگاه سیتی هنگ‌کنگ^۱ در سال ۲۰۱۴ برگزار خواهد شد. در سومین کارگاه ۱۴۰ نفر از ۲۸ کشور شرکت داشتند. مدرسان این کارگاه از میان استادان بنام ادبیات تطبیقی دانشگاه‌های معتبر دنیا و شرکت‌کنندگان نیز از میان اعضای هیئت علمی و دانشجویان دکتری دانشگاه‌های مختلف انتخاب شده بودند.

هدف نهایی از برگزاری این کارگاه‌ها آموزش روش تدریس و پژوهش در ادبیات جهان است. با توجه به گستردگی و تنوع فرهنگی جهان امروز، بسیاری علاقه‌مندند تا از طریق ادبیات با سایر فرهنگ‌ها آشنا شوند. کارگاه ادبیات جهان فرصت مغتنمی است برای شرکت‌کنندگان تا پس از پایان کارگاه به تعاملات علمی و انتقال تجربه‌های خود به دیگران ادامه دهند. بدین‌سان، شبکه‌ای رو به‌رشد از پژوهشگران ادبیات جهان شکل می‌گیرد که می‌تواند با تقویت روابط بین‌المللی و بین‌فرهنگی نه‌تنها موجبات شکوفایی شاخه جدیدی از ادبیات تطبیقی را فراهم آورد بلکه صلح و دوستی را هم به ارمغان آورد.

۴. سومین کارگاه ادبیات جهان در سال ۲۰۱۳

سومین کارگاه ادبیات جهان در دانشگاه هاروارد از ۲۴ ژوئن تا ۱۹ ژوئیه ۲۰۱۳ و با یازده سمینار توسط یازده نفر از استادان و صاحب‌نظران ادبیات تطبیقی به شرح زیر در طول چهار هفته برگزار شد.

سوزان باسنت،^۲ دانشگاه واریک («ادبیات جهان و ترجمه»); هلنا بوسکو،^۳ دانشگاه لیسبون («با ادبیات جهان چه می‌شود کرد»); دیوید دمراش، دانشگاه هاروارد («زمینه‌های مقایسه»);^۴ تئو دائن،^۵ دانشگاه لوون («نویسندگان جهان/ادبیات جهان»); وای چی

^۱ City University of Hong Kong

^۲ Susan Bassnett, "World Literature and Translation Studies"

^۳ Helena Buescu, "Doing Things in World Literature"

^۴ David Damrosch, "Grounds for Comparison"

^۵ Theo D'haen, "World Authors/World Literature"

دیماک،^۱ دانشگاه ییل («بازیافت حماسه»؛ جلال قدیر،^۲ دانشگاه ایالتی پنسیلوانیا («تلاقی ادبیات با جهان»؛ استفن اوئن،^۳ دانشگاه هاروارد («معضل پیشامدرن»؛ نیروانا تانوخی،^۴ دانشگاه ویسکانسن-مدیسون («مقیاس ادبیات جهان»؛ مدز روزن دال تامسن،^۵ تامسن،^۶ دانشگاه آرس («سحر، اصالت و ادبیات جهان»؛ کَرَن تورنبر،^۷ دانشگاه هاروارد هاروارد («ادبیات جهان و بحران‌های زیست‌محیطی») و لارنس ونوتی،^۸ دانشگاه تمپل («نظریه و کاربرد ترجمه»). سخنرانان مهمان سومین کارگاه هومی بابا از دانشگاه هاروارد و امیلی آپتر از دانشگاه نیویورک و گیش جن،^۹ نویسنده امریکایی، بودند. مدرسان از میان کسانی انتخاب شده بودند که هر یک با پژوهش‌های خود در گسترش و توسعه مرزهای مطالعات ادبی در سطح جهانی مؤثر بوده‌اند. در میان مباحث مطرح‌شده در این کارگاه می‌توان به موضوعاتی چون «حافظه فرهنگی»، «ملت و جهان»، «مرکز و حاشیه»، «شرق‌شناسی»، «جهان‌شمولی و جزئی‌نگری»، «ترجمه»، «اصالت و تقلید» و «مدرنیسم و پسامدرنیسم» اشاره کرد. هومی بابا، استاد برجسته نظریه و نقد ادبی دانشگاه هاروارد و مشاور ارشد رئیس دانشگاه هاروارد در حوزه علوم انسانی، در باره «در کنارهم‌زیستن: چه کسی در دنیای جهانی‌شده در موطن خود است؟»^{۱۰} و امیلی آپتر براساس کتاب تازه‌اش درباره «علیه ادبیات جهان: درباره سیاست ترجمه‌ناپذیری»^{۱۱} سخنرانی کردند. سپس جلال قدیر و لارنس ونوتی و نیروانا تانوخی به نقد و تحلیل سخنرانی بحث‌برانگیز آپتر پرداختند.

۵. چهارمین کارگاه ادبیات جهان در سال ۲۰۱۴

چهارمین کارگاه ادبیات جهان از ۲۳ ژوئن تا ۱۷ ژوئیه ۲۰۱۴ (دوم تا بیست‌وششم تیرماه ۱۳۹۳) در دانشگاه سیتی هنگ‌کنگ با همکاری یازده استاد برجسته ادبیات تطبیقی و دو سخنران مهمان برگزار خواهد شد. شرکت‌کنندگان در این کارگاه همچنین

¹ Wai Chee Dimock, "Recycling the Epic"

² Djelal Kadir, "When Literature Meets the World"

³ Stephen Owen, "The Problem of Premodern"

⁴ Nirvana Tanoukhi, "The Scale of World Literature"

⁵ Mads Rosendahl Thomsen, "Enchantment, Authenticity, and World Literature"

⁶ Karen Thornber, "World Literature and Environmental Crises"

⁷ Lawrence Venuti, "Translation Theory and Practice"

⁸ Gish Jen

⁹ Homi Bhabha, "On Living Side by Side: Who Is at Home in Globalization?"

¹⁰ Emily Apter, "Against World Literature: On the Politics of Untranslatibility"

فرصت خواهند داشت در مورد طرح‌های تحقیقاتی یا پایان‌نامه‌های در دست نگارش خود با استادان و سایر شرکت‌کنندگان مشورت نمایند. موسسه ادبیات جهان دانشگاه هاروارد، که همواره در رده‌بندی دانشگاه‌های جهان رتبه اول را کسب نموده است، تلاش می‌کند تا با حفظ ویژگی‌های فرهنگی هر کشور، ادبیات ملل مختلف را به هم مرتبط سازد. ایجاد ارتباطات فرهنگی از طریق ادبیات، از همان بدو ظهور، هدف متعالی ادبیات تطبیقی بوده است. ادبیات جهان ادامه همان تلاش در عصر جدید است.

